

Чутченко С.О. Георгій Кониський та його вчення про душу

Стаття присвячена уродженцю м. Ніжина, визначному та культурно-просвітницькому діячеві, що залишив яскравий слід у духовному житті України та Білорусі – святителю Георгію Кониському. Окремо розглянуто основні положення духовного вчення Г. Кониського про єдність і неподільність душі.

Ключові слова: Георгій Кониський, Українська православна церква, Києво-Могилянська академія, Білоруська єпархія, історія, філософія.

Чутченко С.А. Георгий Конисский и его учение о душе

Статья посвящена уроженцу г. Нежина, выдающемуся церковному и культурно-просветительскому деятелю, который оставил яркий след в духовной жизни Украины и Беларуси – святителю Георгию Конисскому. Отдельно рассмотрены основные положения духовного учения Г. Конисского о единстве и неделимости души.

Ключевые слова: Георгий Конисский, Украинская православная церковь, Киево-Могилянская академия, Белорусская епархия, история, философия.

Chutchenko S.O. George Konyskiy and his doctrine about Soul

The article is devoted to Nizhyn burned, a prominent church and cultural enlightenment figure who left a bright trace in the spiritual life of Ukraine and Belarus – St. George Konyskiy. Separately, the basic provisions of the spiritual G. Konyskiy's teachings about the unity and indivisibility of Soul.

Key words: George Konyskiy, Ukrainian Orthodox Church, Kyivo-Mohylyanska Academy, the Belarusian diocese, history, philosophy.

[надійшло до редакції: 16.01.2012р.]

УДК 94“1900/1917”:379.8](477.51)

В'ячеслав ПРУДЬКО
(Ніжин)

Побут і дозвілля населення дореволюційної Ніжинщини

Побут і дозвілля є невід'ємними складовими людського буття. Початок ХХ ст. став часом динамічних змін у сфері цієї частини життя населення. Поряд зі старими традиційними формами відпочинку – народними піснями, гуляннями, які в переважній більшості випадків закріпилися на повітовому рівні, серед мешканців численних сіл Чернігівщини, що становили переважаючу більшість населення губернії, з'явилися й нові – такі як кінематограф; набуло поширення та масовості театральне мистецтво й інші новинки часу.

Вивчення стану розвитку культури в дореволюційний період є актуальним у наш час, оскільки досягнути всю повноту втрат і здобутків революційних перетворень 1917–1921 років без цих відомостей просто не можливо.

Не дивлячись на значне поширення регіонального підходу до вивчення історичних процесів, дана проблема зачіпається лише з позицій особистісного підходу. Так, значна увага приділяється культурницькій діяльності на ніжинщині М.К. Заньковецької у статтях Г.В. Самойленка. Важливе місце при розгляді даної проблеми займають спогади сучас-

ників тих подій, зокрема, Ф.Д. Проценка та О.М. Лазаревського, що значною мірою сприяють об'єктивному відтворенню тогочасного культурного життя міста й повіту.

У даному дослідженні автор намагався проаналізувати основні форми та здобутки культурного розвитку Ніжинщини викликані, насамперед, потребами жителів повіту.

Однією з віддушин, де могло виразити свої почуття населення Ніжинщини, зокрема м. Ніжина, стало театральне мистецтво, піднесенням котрого мешканці повіту завдячують видатній актрисі М.К. Заньковецькій та її однодумцям. Відома землячка не тільки особисто приймала участь у театральному житті Ніжина, але й залучала знаних корифеїв українського театру того часу для його розвитку. Щоправда, незважаючи на таку солідну підтримку з боку професійних митців, ніжинський театр все ж залишався аматорським.

Значний вплив на піднесення театрального мистецтва в м. Ніжині відіграло відкриття у 1898 р. Народного будинку, приміщення якого було орендовано “Товариством тверезості” в купців Попових. Активістами Товариства було встановлено сцену та лавки, після чого зал був готовий для прийняття відвідувачів. У цьому приміщенні грала трупа Пономаренка, яка ставила, здебільшого, українські п'єси. Ніжинці мали змогу побачити “Шельменко-денщика” Г. Квітки-Основ'яненка, “Циганку Азу” М. Старицького, “Дай серцю волю, заведе в неволю” М. Кропивницького. Пізніше Народний будинок став центром усієї культурно-просвітницької роботи Ніжина. До глядацької аудиторії цього культурного осередку належали робітники з їх родинами, селяни з околиць міста, а іноді – й із сіл повіту [1]. Це, в свою чергу, сприяло популяризації роботи Народного будинку й активізації творчої молоді, котра охоче включалася в театральне життя міста.

Активному піднесенню театральної справи в стінах Народного будинку сприяла плідна робота його організаторів. Художньою роботою керував Ф.Д. Проценка, господарчою й адміністративною – М.О. Шарко (учитель жіночої гімназії) та Я.О. Гужовський (земський страховий агент). Велику допомогу надавали професори місцевого історико-філологічного інституту М.Н. Сперанський і М.І. Мандес. Найбільш вагоме ж місце в когорті покровителів аматорів Народного будинку займав голова Товариства тверезості К.Є. Троцина – предводитель повітового дворянства, поміщик с. Дорогінки, ліберал-шістдесятник, товариш губернатора Андрієвського. Займаючи таку посаду, К.Є. Троцина був недосяжний для органів поліції, зокрема для ніжинського начальника поліції О.І. Басанька – відомого ревнителя консервативних поглядів, котрий у приватних розмовах висловлювався так: “В Нарбуді Проценка під крилом Троцини розводить крамолу, з робітниками ставить українські революційні п'єси, насаджує демократизм. І я це викореню, не будь я Басанько!” [2].

Мистецька масова робота при Народному будинку мала свої наслідки; більшість артистів і хористів захопилася культурницькою роботою, багато читали працювали над собою, чим забезпечили своє подальше творче зростання. Так, декілька чоловік пішли на професійну українську театральну сцену: коваль Ю. Милович, поштар А. Бородавка, (псевдонім «Остерський»), робітниця свічкової майстерні Г. Москвичова, (псевдонім «Ніженська»), а бондар І. Росін, згодом став артистом Московської опери (1910–1914). Вхідження ніжинців до вищих мистецьких кіл як в Україні, так і за її межами сприяло частій появі корифеїв українського професійного театру (й узагалі відомих артистів) у мистецьких осередках Ніжинщини. За таких обставин назріла потреба у відкритті постійно діючого театру. В 1906 р. на території Миколаївського саду (те-

пер парку ім. Т.Г. Шевченка) за ініціативою Ф.Д. Проценка, лікаря І. Гомоляки, професора М.Н. Сперанського та викладача інституту М. Лілеєва, підтриманої місцевими купцями, був збудований і відкритий літній театр. Це була красива дерев'яна будівля оздоблена зсередини й зовні дерев'яним різьбленням [3].

На сцені цього театру виступали М.К. Заньковецька, М.К. Садовський, І.К. Карпенко-Карий, П.К. Саксаганський, Б.В. Романицький і багато інших відомих акторів, які свого часу приїздили до Ніжина.

Часте перебування корифеїв театрального життя в провінційному Ніжині сприяло виявленню молодих талантів й подальшому влаштуванню їх творчої долі. Так, у серпні 1906 р. до Ніжина приїхав М.К. Садовський і поділився з М.К. Заньковецькою думкою про створення власного театру виключно з молоді. Наслідком такої розмови стало його знайомство з ніжинськими аматорами. Пізніше він згадував: “Я поїхав до Ніжина, де жила Марія Заньковецька, в розмові з нею я довідався, що вона згуртувала з тамтешніх молодих інтелігентів аматорський гурток і дає вистави. Я дуже зацікавився й пішов. Виставляли п'єсу Яновської “Лісова квітка” <...> поміж молодими, мало обізнаними з театальною технікою та вмінням володіти ролюю аматорами я помітив, як то кажуть, іскру божу, і в мене блиснула думка спробувати з цього, ще не початого, але здібного матеріалу скласти ту трупу, про яку я мріяв. Я так і зробив”. Однією з учасниць тієї трупи була тоді молода вчителька, а згодом заслужена артистка УРСР Є.О. Хуторна [4].

За активну участь у театральному житті міста М.К. Заньковецьку було обрано почесним членом музично-драматичного товариства м. Ніжина, котре було створене ще в 1887 р., – станом на 1 травня 1908 р. її прізвище стоїть на першому місці у його списках. У 1909–1915 р. М.К. Заньковецька керувала аматорськими гуртками у Ніжині та Кролевіці [5]. Водночас Марія Заньковецька підтримувала тісні стосунки зі студентською молоддю, керувала драматичним гуртком студентів Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька. У своїй роботі з творчою молоддю, вона повсякчас знаходила підтримку серед місцевих працівників культури, одним із яких був Ф.Д. Проценко. У Ніжині Федір Данилович був відомий своєю аматорською роботою, багато сил віддавав справі пропаганди українського мистецтва та національної культури, яка тоді все ще заборонялася й переслідувалася самодержавством. За ініціативою Московського товариства драматургів і композиторів у 1907 р. Ф.Д. Проценка було призначено агентом цього товариства зі збирання авторських гонорарів за вистави й концерти на Ніжинщині, що дало йому змогу до 1918 р. постійно співпрацювати з усіма театральними та музичними організаціями Ніжинщини [6].

Як бачимо, багате й різноманітне за формою та змістом театральне життя Ніжина в дореволюційний період було, перш за все, пов'язане з діяльністю М.К. Заньковецької. Її особиста участь в аматорських колективах Ніжина, режисерська діяльність і виховна робота з талановитою молоддю, сприяли тому, що з міста пішло на професійну сцену чимало акторів (Є.О. Островецька (Хуторна), Ю.Д. Мілович, М.С. Малиш-Федорець, А.З. Бородавка (Остерський), Г.В. Москвичова (Ніженська), Д.Я. Грудина, І. Ковалевський та інші). Музично-театральне життя Ніжина було цікавим і різноманітним ще й тому, що в місті жили і працювали справжні подвижники мистецтва: Д.Я. Грудина, Ю. Г. Скороход, Б.Л. Вержиківський, К.Г. Дуброва, В.В. Дорош, М.С. Глебов, В.Е. Ратмиров й інші. Їх активна діяльність сприяла не тільки появі нових спектаклів

і концертів, але й забезпечувала спадковість традиції, яка не переривалася попри зміну суспільно-політичних і громадських формацій.

Гармонійним доповненням театрального життя міста була музика. Про особливе ставлення до музики на Ніжинщині свідчить той факт, що вже у XVIII ст., в місті існував музичський цех, котрий заклав глибоке коріння та пошану до музики. Про любов до музики свідчить факт, що в Ніжині з 1896 до 1915 р. діяв музичний магазин, який постачав населенню міста і повіту ноти, музичні інструменти та різне допоміжне приладдя. Магазин пропонував широкий вибір посібників як вітчизняного, так і закордонного видавництва. Утримував його чех Плевзнер [7]. Навчання ж гри на музичних інструментах відбувалося в приватних осіб, оскільки в місті не було спеціальних музичних шкіл. Попри це, саме на початку XX ст. у місті активно розгортає професійну та творчу діяльність Ф.Д. Проценка, який у той час викладав музичні дисципліни в історико-філологічному інституті та в жіночій гімназії Г.Ф. Крестинської. Одним із перших його дітищ став народний хор, котрий знайшов собі притулок у тому-таки Народному будинку, до діяльності якого Федір Данилович мав безпосереднє відношення. Хор був мішаний, складався переважно з робітників і селян, котрі виконували близькі їм по духу народні пісні та твори української музичної класики. В 1905 р. зусиллями Ф.Д. Проценка було створено камерний квартет, до якого увійшли його колеги-вчителі й учні. Керівником квартету був скрипаль Видрович, який після закінчення Петербурзької консерваторії в 1914 р. став диригентом Лондонського симфонічного оркестру. Репетиції квартету проходили у власному будинку Ф.Д. Проценка, оскільки спеціального приміщення не було. Попри досить скрутні умови існування, репертуар квартету був досить солідний: твори Моцарта, Бетховена, Мендельсона, Шуберта, Гайдна, Чайковського, Глінки, Глазунова [8]. Для ніжинців це був єдиний містецький осередок, де вони могли певною мірою задовольнити свої музичні потреби.

Досить значну роль в організації музичних заходів у дореволюційному Ніжині відігравав тоді молодий музикант Б.Л. Вержиківський, який вдало поєднав музику з новинкою тогочасного дозвілля – кіно, що стало своєрідним відображенням входження технічного прогресу століття в життя ніжинців.

Проведення перших кіносеансів у місті розпочав фотограф Серебренник у 1906 р. у будинку Ножницького на вул. Гоголівській. У невеликому залі стояв кіноапарат, який приводився в дію вручну й освітлювався ацетиленовою лампою (в місті тоді електропостачання ще не було). В тому ж залі розміщувався оркестр, представлений родиною єврея Музиканського. Але цьому сінематографу не довелося проіснувати довго. В 1907 р. до міста приїхав Б.Л. Вержиківський і в компанії зі своєю тіткою, мадам Вегаю (Гекови), відкрив справжній кіносалон “Вега”. Для здійснення свого задуму вони орендували садибу Танського з великим двоповерховим будинком. На території цієї садиби, котра простягалась до р. Остер, було збудовано електростанцію, що забезпечувала електроенергією кіносалон і декілька ліхтарів на вулиці поруч – під ними розміщувалися рекламні афіші з назвами кінострічок, що демонструвалися [9]. Кіно “Вега” відразу стало популярним серед населення міста. Мадам Вега виявила чудові організаторські здібності та привнесла новий напрям у культурний розвиток м. Ніжина. Користуючись великим успіхом серед глядачів, кіносеанси давали немалий прибуток, завдяки чому через 2 роки власники добудували більш просторий зал для глядачів. Стрічки змінювалися

щотижня, ще й супроводжувалися свіжими новинами у формі відео, яке мало назву “Бата журнал. Все бачить, все знає”. Крім кінозалу, мадам Вега разом із небожем, розширивши територію саду, збудували цілий комплекс для відпочинку, до якого увійшли каток, естрада для концертів і приміщення для театру. Під час вистав і концертів досить часто влаштовували феєрверки, що неабияк приваблювало нових глядачів.

Б.Л. Вержиківський мав музичну освіту, був композитором і диригентом. Він зібрав симфонічний оркестр, який грав узимку під час сеансів. Улітку цей оркестр розширювався запрошеними з Києва музикантами і давав симфонічні концерти на естраді біля будинку. На симфонічних концертах із добірними програмами завжди було багато слухачів. Цьому сприяло те, що Б.Л. Вержиківський захоплювався музикою і на музично-технічну частину кіно коштів не шкодував [10].

Приклад мадам Веги не давав спокою іншим місцевим підприємцям. Так, німець Тецслав, котрий мав найкращу в місті кондитерську, та єврей Глезер, власник типографії, відкрили в приміщенні літнього театру в міському парку літнє кіно “Луна-парк”. Для ведення успішної конкуренції з мадам Вегою в парку влаштовувалися аттракціони, велосипедні перегони, спортивні ігри, там-таки розмістили кіоск зі смачною випічкою та морозивом Тецслава [11]. Все це значно популяризувало кіно як серед мешканців міста, так і серед його гостей. Проте, дозволити собі подібний відпочинок міг дозволити собі далеко не кожен, оскільки в середньому один сеанс перегляду кіно коштував близько 20 коп. (для порівняння: місячний заробіток сільського вчителя – 20 руб.). Відтак, дозвілля більшості мешканців околиць повітового центру було більше схожим на дозвілля селян повіту.

Попри досить широкий спектр можливого дозвілля для мешканців повітового центру, достатньо міцним залишався культ родини. Люди віддавали перевагу домашнім зібранням, а не клубам, як-то дворянському чи купецькому. Досить часто такі домашні зібрання влаштовувалися на свята чи з приводу родинних урочистостей. Представники окремих професій (судові службовці, вчителі) щонайменше один раз на місяць збиралися на т.зв. журфікси*¹, під час яких часто влаштовувалися чаювання з домашньою випічкою; головну ж частину вечора складали співи під фортепіано чи гітару, музика, декламування літературних творів. На ніжинських журфіксах читали здебільшого різні новинки, особливою популярністю користувалися тексти з антологій “Читець-декламатор” і журналу “Нива”. Проведення таких вечорів сприяло виявленню акторських, співацьких й інших талантів у молоді, яка активно брала в них участь.

У такому руслі протікало культурне життя міста, що становило цілком сформовану систему, яка повністю задовольняла потреби населення різних майнових категорій.

Не маючи можливості відвідувати театри чи кіносалони, селяни Ніжинського повіту – як і всієї губернії загалом – більше уваги приділяли народній творчості, підтримці самобутніх традицій своїх батьків. Традиційні гуляння були тісно пов’язані з релігійними святами, що визначало специфіку форми їх проведення та змісту. Помітне місце у дозвіллі сільського населення займали такі його види, як гульбища, досвітки, ігри-

*¹ Журфікс (*фр.* jour fixe – фіксований день) – у дореволюційній Росії певний день тижня в будь-якому будинку, призначений для регулярного прийому гостей. На журфікс приїжджали без запрошення. Нині журфікс – це фіксований день зустрічі з представниками преси якоїсь організації або групи організацій для спілкування та розгляду в неформальній обстановці групи питань (матеріал узятий з вільної енциклопедії “Вікіпедія”).

ща. Цикл сільського дозвілля в дореволюційний період значно залежав від релігійних свят. Початок його припадав на другий день після Великодня, коли й розпочиналися гульбища, що являли собою вуличні зібрання сільської молоді у задалегідь визначених місцях села. Зазвичай гульбища збиралися щодня після заходу сонця, а в неділю чи у свята – в післяобідній час. На гульбищах молодь головним чином й удосконалювала свої знання народних пісень. Не обходилося на цих зібраннях без наставників. Так, зокрема, у с. Андріївці великою популярністю та повагою серед молоді користувалася Мотрона Багмет, яка відрізнялася любов'ю до пісні, гарним музичним слухом і пам'яттю, що доповнювалося знанням великої кількості пісень. Її репертуар охоплював усі пісні, відомі Андріївській молоді на початку 1900-х років. Більшість цих пісень поширилися в селі саме завдяки їй. Досить часто на гульбищах складалися й виключно нові пісні, свідком чого став збирач народного фольклору, викладач Ніжинського історико-філологічного інституту В.В. Данилов [12]. У такому форматі гульбища відбувалися аж до осені. Протягом цього періоду особливо урочисто відбувалося декілька гулянь. До таких належали неділя на Фомин тиждень, день Св. Георгія та Івана Купала. В ці дні для гуляння звичайно наймалася музика: бубн і скрипка, що робило відпочинок дійсно святковим. Восени вуличні гульбища припинялися. З настанням свята Покрови Пресвятої Богородиці розпочиналися досвітки – вечірні зібрання дівчат для виконання різного роду робіт – прядіння, вишивання тощо. На цих зібраннях виконувалися пісні, переказувалися оповіді й інші види усної народної творчості. Тривали досвітки до Різдва, після якого розпочиналися найбільш масові й гучні гуляння – ігрища. Для проведення ігрища наймалися цілі будинки, запрошувалися музики. Обов'язково всі ігрища проходили під наглядом сільської поліції, а в разі допущення якихось інцидентів вся відповідальність покладалася на організаторів святкувань. Ігрища займали місце своєрідних місцевих клубів, які відвідувала не лише молодь, але й цілі родини. Так відпочивали на селі до Водохреща. Після цього знову розпочиналися досвітки, що тривали до Великого посту, під час якого заборонялися будь-які розваги [13].

Відтак, протягом усього року в дозвіллі сільського населення різних вікових категорій головне місце займала пісня, що несла в собі відображення попередніх традицій та історії українського народу, вбирала в себе всі ті зміни, які відбувалися в суспільстві на початку ХХ ст.

Дореволюційна Ніжинщина була знайома ще з однією формою виконання пісень, якої, на жаль, практично не стало в післяреволюційний час – кобзарське виконання. Найбільш знаним і шанованим бандуристом для мешканців міста й повіту став Терентій Макарович Пархоменко. Попри те, що Т.М. Пархоменко був уродженцем сусіднього Сосницького повіту, по-справжньому його творчий потенціал було розкрито саме в Ніжині. Важливе місце у творчому зростанні цього кобзаря відіграло знайомство з Ф.Д. Проценком. На запрошення останнього Т.М. Пархоменко перебував у Ніжині восени 1901 р. Протягом цього візиту до Ніжина він багато співав у професора М.Н. Сперанського, де за допомогою студентів і професорів інституту було записано весь його репертуар. Співав Т.М. Пархоменко не лише за приватними запрошеннями. Його слухали студенти й професори інституту, працівники та учні міських чоловічої та жіночої гімназій, робітники та селяни, котрі відвідували Народний будинок. Перебування Т.М. Пархоменка в Ніжині викликало неабияку зацікавленість у професора

М.Н. Сперанського, котрий досліджував його як “останнього з могікан” – бандуриста України. На основі цих досліджень ніжинський професор видав наукову працю “Южно-русские песни и Терентий Пархоменко”, що навіки закарбувало ім’я кобзаря в народній пам’яті [14]. Переспівуючи пісні старих кобзарів про героїчне минуле доби козаччини, Т.М. Пархоменко не стояв осторонь революційних перетворень, що охопили суспільство на початку ХХ ст. Перебуваючи в 1911р. в Умані, він проспівав революційну пісню «Трудно, братцы, нам живется на Руси святой», за що поплатився власним життям [15]. Знаючи про можливу реакцію поліції, представники якої були присутні на заході, кобзар все ж таки зважився на цей крок.

Загалом, розглядаючи різні форми дозвілля дореволюційного населення Ніжинського повіту, стає очевидною наявність революційного протистояння існуючій системі. Освітняни прагнули більшої самостійності та розширення шкільної мережі, на театральній сцені все більше з’являлося вистав, що демонстрували класове протистояння. Завершальним моментом стала тогочасна пісня, котра набула значення ідеологічної зброї, прямої форми реагування населення на засилля царської бюрократично-адміністративної системи, яка з початком нового століття повною мірою продемонструвала свої вади й недоліки.

Незважаючи на непрості умови суспільно-політичного життя, що охопили Російську імперію на початку ХХ ст., Ніжин став справжньою перлиною мистецького життя. Будучи провінційним містом, Ніжин зазнав слави одного з найбільших культурних центрів країни. Прямим підтвердженням цього є ціла плеяда імен світового значення, які зробили значний внесок у скарбницю культури не лише в межах своєї країни але й далеко за кордоном.

Не дивлячись на перепони, штучно створені реакційним імперським урядом, силу творчого потенціалу зупинити було неможливо. Особливо цьому сприяла тісна співпраця мешканців повіту з провідними митцями того часу, що віддавали перевагу новому, демократичному розвитку суспільства, яке будувалося на міцному національному підґрунті. Спираючись на рідну мову, звичаї та традиції українського народу, митці легко знаходили контакт зі своєю аудиторією, яка вже протягом століть спала міцним сном під наглядом імперських сторожів. Початок ХХ ст. став часом пробудження народної свідомості та потенціалу, котрий потрібно було направити в потрібне русло задля піднесення загального рівня культури до належного їй рівня. Звісно, це завдання було доволі складним і досить часто суперечливим, що переконливо показала практика повсякдення.

Джерела та література

1. *Проценко Ф.Д.* Мистецькі спомини. 1880–1930. – Ніжин, 1993. – С. 19.
2. Там само. – С. 20.
3. Ніжин: древній і завжди юний: Матеріали про історію, краєзнавство та топоніміку Ніжина / Упор. Л.Б. Петренко ; 3-є вид., випр. й доп. – Ніжин : ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2007. – С. 151.
4. *Самойленко Г.В.* Марія Заньковецька і театральне життя Ніжина: перші театральні трупі в Ніжині. Марія Заньковецька та її роль в театральному житті Ніжина. Видатні діячі культури Ніжина кінця ХІХ – початку ХХ ст. // Література та культура Полісся. – Ніжин, 1994. – Вип. 5. – С. 19.
5. Там само. – С. 24.
6. *Проценко Ф.Д.* Вказана праця. – С. 25.

7. Ніжин: древній і завжди юний... – С. 156.
8. *Самойленко Г.В.* Вказана праця. – С. 41.
9. Воспоминания о дореволюционном Нежине Александра Николаевича Лазаренко. – К., 1992. – С. 19.
10. *Проценко Ф.Д.* Вказана праця. – С. 25.
11. Воспоминания о дореволюционном Нежине... – С. 19.
12. *Данилов В.В.* Песни села Андреевки. Нежинского уезда. // Сборник историко-филологического института князя Безбородко в Нежине. Т. V. – К. – 1904. – С. 5.
13. Там само. – С. 7.
14. *Проценко Ф.Д.* Вказана праця. – С. 23.
15. Ніжин: древній і завжди юний... – С. 316.

***Прудко В.О.* Побут і дозвілля населення дореволюційної Ніжинщини**

Стаття присвячена узагальненню форм проведення дозвілля в Ніжинському повіті в дореволюційний час. Особливу увагу автор звертає на розвиток театрального мистецтва, музики, кіно та народної пісні.

Ключові слова: театральне мистецтво, кіно, Народний будинок.

***Прудко В.А.* Быт и досуг жителей дореволюционной Нежинщины**

В статье обобщены направления досуга в Нежинском уезде в дореволюционное время. Особенное внимание автор уделяет развитию театрального искусства, музыки, кино и народной песни.

Ключевые слова: театральное искусство, кино, Народный дом.

***Prudko V.O.* Life and Leisure of the Residents of Pre-Revolutionary Nizhyn District**

The article summarizes the trends in people's leisure in Nizhyn district before the revolution of 1917. The author pays particular attention to the development of theatre, music, cinema and folk songs.

Key words: theatre, cinema, People's House.

[надійшло до редакції: 12.01.2012 р.]

Народний будинок в Ніжині (біля Магерського мосту через р. Остер). З листівки початку ХХ ст. (з колекції К.І. Угодовського, уміщено в книзі П.П. Моцяки "Ніжинський історико-філологічний інститут князя Безбородька у портретах його директорів" (Ніжин, 2011))